

Бій був коротким і жорстоким. Їх притиснули з обох боків одразу за млином, що стояв на річці, коли половина загону вже переправилася на інший берег. Кіннота налетіла несподівано, і ті, хто не встиг до цього часу переїхати через вузький місток, змушені були повертатися обличчям до ворога, вступаючи у бій. Охоронна сотня полковника змела супротивника просто у річку. Дзвін шабель зливався з іржанням коней і криками поранених. Їх перекидали у потік разом з кіньми, і вода кипіла намулом уперемішку з людьми, котрі борсалися, залишивши скакунів, намагаючись урятуватися у чорній, пінній після коліс млина, воді.

А по той бік містка також тремтіла земля. Кілька десятків запорожців, які стояли у містечку, підняті на диво швидко, оскільки ще задовго до півночі лежали напівмертвими від горілки, вчасно здійснили цей маневр і готові були зробити те ж саме з частиною ворогів, що встигла переправитися. Їхні списи вже опустилися, а гикання та свист разом із хмарою пилюки мали накрити рештки непроханих гостей, обличчя котрих спотворив жах.

Бастюрк вихопив з піхов ятаган, зацькованим поглядом озираючись на свого ватажка. А Тубілай на якусь мить, здавалося, застиг. Навіть кінь

його підсів, захарчав, наче готуючись до стрибка, напевно, в обличчя власній смерті. Але померти зараз не входило у задуми того, хто сидів верхи. Тубілай обійняв дівчину і смикнув з коня, що непокоївся поруч, до себе у сідло, ніби вона взагалі не мала ваги. Ліва рука його обхопила стан полонянки, утримуючи водночас поводдя, права ж підняла над головою кривий блискучий ятаган, і лише тоді кінські копита почали вивертати землю, кидаючи воїна, прикритого дівчиною, наче щитом, просто на списи запорожців.

Відстані між ними майже не залишалося, і крики: «Панна з ними! Панна...» зім'яли ряди запорожців, піднімаючи списи, відвертаючи їх убік. А Бастюрк, дико гикнувши, кинув залишки яничарів у шпарину, яку прорубував собою у рядах ворогів Тубілай. Усе змішалось. Козацькі списи таки уп'ялися в задніх, та кілька тих, котрі встигли проскочити за ватажком крізь хмару пилюки, уже летіли степом, огинаючи гай.

Їх врятувало те, що інші яничари, котрі ще проскочили міст після них, волею-неволею змушені були вступити у бій з козаками, й оскільки тих було не надто багато, запорожці таки зав'язли у бою, замість того, щоб одразу кинутися навздогін утікачам.

Бойові вигуки лунали недовго. Останній воїн султана впав від удару козацької шаблі. Кількох, виловлених із каламутної води, вже в'язали на березі. А запорожці виявилися майже неушкодженими — лише той, кого мало не навпіл розрубав

ятаган Тубілая, кривавив траву біля поламаного верболозу, і ще один затискав рану на боці.

Козацький загін, уже з'єднаний, вибиваючи копитами степову траву, помчав слідами тих кількох, котрим удалося якимось дивом уникнути загибелі. Вдалося. Та доля їхня однаково вже була вирішеною. І жоден зі сп'янілих боєм козаків у тому не сумнівався. Їх доженуть, а ні — то перехоплять. Куди подітися чужинцям у цьому українському степу?

Кафе «Артист»

Я завжди боявся, що ця робота колись — рано чи пізно підсуне мені свиню — таку жирну і смердючу, запахло конкретне, «стопудове». І навіть те, що я давно її закинув та осів хтозна-де, у біса на завірках, не надто мене заспокоювало. Хоч, якщо по правді, думки такого роду навідувалися рідко. Просто завжди мав на увазі перспективу бути наздогнаним оцим минулим.

Цього дощового вечора у кафе товклося чимало люду. Дванадцятро — за нашими мірками це багато. Начальник податкової притягнув одразу чотирьох — де ж їм іще подітися від людських очей, попити, розв'язати свої чиновничі проблеми. Двоє ментів з якоюсь дамою — також наші; пацанва, котра торгує на базарі. Звідси польовою дорогою, за Чортову гору попри став і вдома — п'яний, не п'яний... Зручне місце для усіх. Бувають

і заїжджі, такі, як ото двоє, — просто зупинилися перекусити, дорога замучила.

Вони засиділися найдовше, і Микола, зазирнувши у двері, поглядом попросив дозволу їхати. Я вимкнув електроніку і вийшов до нього надвір.

— Ну що, Сергійовичу, я чухаю. Начебто, культурні... — він кивнув у бік останніх відвідувачів.

— Давай, Коль... — погодився я. — Завтра зрання по продукти.

Вони вийшли обоє, і молодший попрямував до «Волги», залишеної на майданчику. Другий неспішно витягнув цигарку і невизначено кивнув у бік гори:

— Гарне місце у вас.

— Прошу на другий раз.

— Хмм... — його відрижка вийшла переконливою. — А знаєте, ми вас також хочемо запросити.

— Куди? — не зрозумів я.

Простягнуте посвідчення підполковника СБУ неприємно вколело десь у нутрощах.

— Що я можу мати до вашої поважної організації? — невдоволено запитав я, відчувши неприємне у грудях.

— А от і можете, — нещиро посміхнувся він. — Ми тут не випадково. Цілеспрямовано до вас приїхали. Хочемо запропонувати вам взаємовигідну справу.

— Ні, дякую! — я підняв руки. — Не хочу ніяких справ. Мені пора йти, пробачте. Дякую, що завітали. За вечерю платити не потрібно.

Іноді доводиться вдаватися до такого. А ці двоє, схоже, на те й розраховували, щоби поїсти надурняк.

— Шановний пане Володимире, — він знову зупинив мене, — ви не так нас зрозуміли. Платня за вечерю вже залишена на столі. А ми справді хочемо, щоб ви розглянули нашу пропозицію. Усе суто добровільно. У вас є вибір. Не схочете — відмовитися. А от вислухати мусите. Повірте, тут у вас вибору нема.

— Гаразд, — сказав я, відчуваючи дедалі більший неспокій. — У чому ж пропозиція? ... А звідки вам відомо моє ім'я?

На це він поблажливо посміхнувся:

— Не лише ім'я, пане Байдо... Не будьте таким безпосереднім, ви ж не такий. Давайте завтра о будь-якій годині, коли вам зручно на алеї Перемоги у напрямку до Кільця.

— Це я що — маю їхати до...

— Там вистачить і на бензин, — розвів руками гість, не давши договорити. — Я сидітиму на одній з лавочок, побачите. До речі, я не сказав — це приватна пропозиція. Займатися державним шпигунством вам не пропонуватимуть.

— А чому не можна поговорити тут і зараз? — наполог я.

— Пізно, — він показав на годинник. — А розмова довга. Упевнений — вас це зацікавить.

Я мовчки повернувся і застиг біля одвірка. Люба домивала посуд. Оксана вийшла з бару і спробувала

зазирнути мені в очі, а потім картинно поводи́ла долонею перед моїм обличчям:

— Егей! Альоу! Шефе, ви у відключці? — вона весело засміялася. — Ти що, уздрів те, що на столі, й очманів?

— А що на столі?

Я повільно повернув голову і побачив скраю на скатертині розкладені, наче карти, три купюри по сто доларів. Гроші були справжні. Новісінькі.

— Класні клієнти, — співала Оксана. — Правда? Це завал... Зараз Ігор за Любкою приїде. Мені з ними їхати? Га? Чи не їхати?

Вона легенько штовхнула мене боком.

— Їхати, — упевнено сказав я. — Їхати, сонце... Мені завтра рано вставати. А ти за старшу. На увесь день.

Їхати за сто кеме — це обов'язково ще сьогодні замінити реле. І не щедра платня несподіваних клієнтів штовхала мене у дорогу. Я розглядав три сотенних купюри, отриманих за дві яєчні з беконом, салат та пиво, а відчуття було таке, наче мені вручили «чорну мітку». Ті, хто спробує на подібні жести, не відчепляться так просто, не залежно — СБУ вони насправді, чи ні.

Гайки у гаражі крутилися не надто вправно, а я згадував оту колишню свою кляту роботу, намагаючись витягти зі спогадів про неї те, що, можливо, й привело двох служак такої поважної організації до кафе «Артист».

Аргумент, що вбиває наповал

Він сидів на лавочці якраз посеред алеї і читав газету. Навколо клумб з квітами мами возили немовлят, старші діти їздили на роliках і скейтах, бабусі-пенсіонерки несли хліб з кефіром, а більшість просто йшли хто куди у своїх справах.

Привітавшись, я сів поруч. Він відклав газету, і та ж сама нещира посмішка скривила його обличчя:

— Радий вас бачити, пане Байдо. Як доїхали?

— Дякую, давайте до справи, — попросив я. — До речі, ваша платня виявилася надто щедрою, я привіз решту.

— Ну що ви! — засміявся він, зупиняючи мою руку, яка смикнулася до кишені.

— Це на випадок, якщо не зможу задовольнити вашу пропозицію.

— А от тоді й поговоримо про решту, — він дружньо поплескав мене по плечі й почав: — Власне, нічого такого вам не пропонуватиму. Всього-на-всього, зважаючи на ваші ммм... так би мовити, таланти... зіграти роль. Вам доведеться проїхатися в одне-друге місто, з деким зустрітися, поговорити... Ось таке. Кілька зустрічей, навіть із гарними жінками у тому числі. А платня буде достатньою. Конкретні умови можемо обговорити зараз.

— Господи... Звідки вам відомо?! — я не зміг стриматися. — Хто? Костянтин нацькував вас на мене? От сучара!.. Значить, так, — я зірвався

з лавки, — запам'ятайте — я цим більше не займаюся! Ви зрозуміли? Можете мене стріляти, до в'язниці садити... Я сказав — ні! Ніколи!

Очі його звужилися, ніс загострився — це було помітно, незважаючи на злість та розпач, що охопили мене. Він не скочив услід за мною — лише підняв застережливо палець:

— Не гарячкуйте, Володю. Ви не бачили ще моїх аргументів «за». Сядьте, прошу вас.

Я хляпнувся на лавку й зарікся, що якими б вони не були, його аргументи, якщо цей щур не відчепиться, завтра пошлю під три чорти свій кабак з хатою, машину, не кажучи вже про Оксану та всіх решту, і заберуся туди, звідки приїхав. Нехай краще стану алкашем і здохну там від білої гарячки, ніж влізу ще раз у таке.

— Отже, — вів своєї СБУшник, — ось мій головний аргумент — ви бачите цю людину?

Він указував пальцем на чоловіка, який сидів неподалік. Більшість лавок розташовувалася вздовж алеї, спинками до ряду дерев, що відгороджував її від проїжджої частини з кожного боку. Але там, де переривалися клумби, лавки стояли ще й поперек. От на такій і сидів цей — нехай іще не дід, але... одне слово, пенсіонер. Я розглядав його, намагаючись упізнати. А мій співрозмовник неквапно підійшов до нього і нахилився, щось промовляючи — я не почув. Чоловік зняв окуляри і глянув на годинник, а потім відповів.

Новий знайомий повернувся і сів поруч.

— Не знаю, хто це, — похитав я головою. — Уперше бачу.

— А це не має значення. Ви, головне, дивіться на нього уважно, зараз побачите.

Це сталося зненацька. Я не одразу зрозумів. Голова пенсіонера якось різко смикнулася назад з дивним звуком, наче щось ударилося в неї, і, незграбно змахнувши руками, він завалився з лавки на бруківку. Чоловік лежав нерухомо, лише кілька разів смикнулися старі поношені черевики. Капелюх злетів із голови, й цівка темної крові поповзла по скроні донизу, заливаючись із калюжею, що вже розпливалася під його головою.

А я відчув, як усередині все німіє. Дихання робилося не моє, і я ніяк не міг повернути голови до співрозмовника, розуміючи, що його тут уже нема. Це ж він... знав, що зараз станеться... Скоївши таке, людина мала б одразу втекти!

Він залишився там, де й був, не звертаючи уваги на пронизливі крики перших очевидців. Люди, зрозумівши, спочатку кинулися навсібіч, а потім, навпаки, почав стікатися натовп.

А той, у кого, вочевидь, уселився диявол, обережно взяв мене попід руку і повів геть. Я залякло переставляв ноги і чув його скрипучий голос майже у саме вухо.

— Зараз поз'їджаться — «швидка», міліція... — це долітало до мене наче з далекого всесвіту, — ...але вам це не загрожує, якщо приймете пропозицію... Це просто, так би мовити... додатковий аргумент, щоби переконати вас. Якщо

гроші не переконують, то це... ммм... зовсім інша справа. Бачите — вибір у вас однаково є... ну, якщо відмовитеся, ми ще кілька разів пред'явимо вам подібні аргументи, як оце щойно... ммм... шкода, звісно, чоловіка, а що зробиш, як ви не розумієте? А потім... Ми ж не можемо переколошматити половину громадян, бо ви, бачите, такий упертий! Ну, ще одного, другого, — полякаємо вас, а там...

Я їхав у крайньому ряді, намагаючись не ввалитися в якусь машину сусіднього ряду або ж тротуарну брівку. Руки чомусь не могли тримати кермо у стійкому положенні. Машина постійно відхилялася то вправо, то вліво, а коли я намагався вирівняти, кермо оберталося забагато, і «дев'ятка» виписувала якісь вісімки. На КП мене зупинив даїшник і підозріло нюхнув із рота.

— Чого ви такий? — запитав він. — Вам, може, погано?

— Ні, все гаразд... Просто... нещастя сталося...

— Обережно їдьте.

Я не збрехав. Справді, сталося нещастя. Таке, якого підсвідомо чекав уже давно.

Андруш Підкова видерся крізь останні кущі та скочив у сідло. Він був єдиним з козаків — як полковничих, так і запорожців, хто не кинувся за втікачами, а верхи скочив з насипу просто у верболоз. Вони завернуть — рано чи пізно, оскільки,